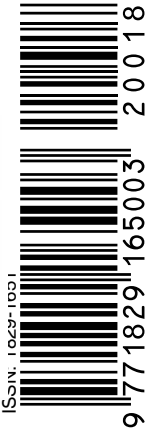

Ազգ

Azgh

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐ

Իբր մտահոգ են, որ ճանապարհ ենք կառուցելու

Երեկ մեր լայն հասարակությունը վրդովմունքով տեղեկացավ, որ Եվրոխորհրդարանում Հայաստանի, Կրասնոյարսկի եւ Ադրբեջանի հարցերով զեկուցողները համատեղ հայտարարությամբ «մտահոգություն» են հայտնել, որ Հայաստանը նոր 3-րդ ճանապարհն է ծրագրում բացել դեմոկրատիայի և զարգացման համար: Զեկուցողների համար հասկալի մտահոգիչ է եղել այն հանգամանքը, որ Հայաստանն իր այդ հարցը չի համաձայնեցրել... Ադրբեջանի հեռ: Ժամանակակից աշխարհում մեզ ծանոթ չէ նման որեւէ դեմոկրատիայի, երբ ինչ-որ մի կազմակերպություն «մտահոգվի» որեւէ երկրում ճանապարհ կառուցելու առթիվ, մանավանդ այն դեպքերում, երբ Ադրբեջանը, խորհրդային խաղաղության դադարից հետո, 70 տարի անընդմեջ, ոչ մի ճանապարհային կառուցողական չի թողել Հայաստանի եւ Արցախի միջոց: Եվ ոչ միայն միջոց, այլեւ Արցախի ներքինը:

Եվրոխորհրդարանի որեւէ զեկուցող երբեւէ համարձակություն ունեցել է «մտահոգություն» հայտնելու, օրինակ, Իսրայելին, որ ամեն ամիս նոր ճանապարհներ ու կամուրջներ է սարքում դեմոկրատիայի ինքնավարության ենթակա Արեւմտյան ափ, հասկալի մտահոգի միայն իսրայելցի սխալման հետ: Իսրայելցիք իրենց սնանկաբեր հարցերը երբեմն լուրջ են մտածում Արցախի հետ: Հ.Ա.

Օրերի շեշտ

Ո՞վ կամ ովքե՞ր են միջևորդի դերն ստանձնելու

Նախորդ շաբաթվա սյունակիս նյութը խորհրդարանն էր, ավելի ճիշտ՝ խորհրդարանի անգործությունը համավարակի եւ դրանով դայանամավորված ներհասարակական ու ներհարակական ճգնաժամի հարթապարսպի գործում մեր անգործության դասառնների ֆունկցիաները: Փորձել էի ցույց տալ, որ Հայաստանը, որդես ինֆոգրիֆ խորհրդարանական հոշակած դեպքերում, ներկայիս հայտնվել է անհետքի իրավիճակում, որտեղ երկրի կարելուհարգույն խնդիրները արծարծվում, ֆնտրվում եւ հանձնարարություն են դառնում ոչ թե Ազգային ժողովում, այլ՝ մեկ մարդու ուղեղում: Ամհակակեցի մի վիճակ, որի անհետքի լինելը հավելյալ աղաղակների կարիք չի ունենա, եթե գիտակցենք, որ մեկ անձը, այս դարագայում՝ գործադիր իշխանության ղեկավարը, անհամեմատելիորեն ավելի մեծ կերպ է ուժ ունի, քան մի ամբողջ ժողով, որից, ըստ օրինի, «ծնվել է» այդ ղեկավարը:

Հոգվածի հրադարակումից մեկ շաբաթ անց, այսօր, հակառակ խորհրդարանական եւ արտախորհրդարանական որոշ ուժերի միավորման ջանքերին ու կոչերին, դժվար է ակնկալել, որ խորհրդարանական մեծամասնությունը ի վերջո ուժի կգա, հոգեփոխություն կադրի եւ իր ձեռքը կվերցնի Սահմանադրությամբ իրեն վերադասված իրավունքներն ու դարականությունները եւ վերջապես կդարձնի անհետքի եւ անժամանակ օրենքներ ընդունող ֆարթիկա լինելուց: Նման հույսերը վերջնականապես հոգս ցնդեցին, երբ, ինչպես հարողովում է մանուկում, «Իմ հայրը» խմբակցության նախորդ օրը տեղի ունեցած միտում որոշվել է հակադարակած սալ խորհրդարանական գլխավոր ընդդիմության առաջնորդին ու նրա հետեւորդներին՝ վարակաբեկման եւ հին ու նոր «գործերի» հարուցման մարակարությամբ: Այսինքն ոչ թե ֆարակական գեների վրա, այլ՝ անձնական, անհասական նսանառությամբ, ինչպես եղավ ընդդիմադիր մյուս խմբակցության դարագայում:

Չեն ուզում չարագուրակություններ անել, սակայն ակնհայտ է, որ հետզհետե մեր երկիրը գնում է ներքին բախումնային վիճակի, եւ արակարգ դրության երակարածգվող ռեժիմը դժվար թե զտողակ լինի հակակառակարական եւ կառակարական ուժերի միջոցի ծայրահեղությունների սրման:

Հետեւաբար, անհրաժեշտ է ամեն գնով կանխել այդ վսանգը, որը կարող է անդառնալի կեցին հասցնել կացության վասթարացումը թե՛ անվսանգության, թե՛ սնեստության, թե՛ ազգաբնակչության առողջության սեսակեցից:

Սակայն կանխիչ աշխասանքներ կասարելու համար ներկա դարակին մենք գրկված ենք միջնորդական որեւէ հարթակից, որը նման դարագաներում օգսագործվել եւ օգսագործվում է շատ երկրներում: Դա կարող է լինել եկեղեցական-հոգեւոր կառույց կամ առաջնորդ, ակադեմիա կամ ակադեմիկոսներ, գիտնականներ, մախկին դեսական գործիչներ եւ նույնիսկ մախագահներ ու վարչադեսեր, մակությունից հայտնի գործիչներ եւ արվեսագեսներ, գիմվորականներ, մեկ խոսքով՝ վերնախավի՝ էլիտայի անդամներ: Այսինքն անձնավորություններ՝ որոնք հայտնի են իրենց ուղղամտությամբ, ֆարակական անսահախնդրությամբ եւ ֆարակացիական արիության, որոնց ակնածում է հասարակությունը: Ունեցն ման մարդիկ, անտուր, թեւ ֆիչ, բայց ունենք: Սակայն որդես գործն, որդես՝ թեկուզ փոքր հավաքականություն նրանք չկան հարդարակում: Անկախությունից հետո հաջորդական իշխանությունները ջանք չեն խնայել նրանցից շատերին նսեմացնելու, խեղձացնելու, կամ, ընդհակառակն, նրանց սիտղոսներով ու շանտաններով իլունհնագանդ դարձնելու համար:

Արդյունքը՝ մենք այսօր էլիս չունենք՝ բարի ֆրանսական իմաստով՝ elite: Մենք չունենք մաե համադասախան մանուկ, որը կարող էր դառնալ հասարակության սարթեր խավերի ու շերթերի, ֆարակական սարթեր խմբավորումների, այս դարագայում՝ իշխանությունից ընդդիմության միջոցի իրարհակացողություն եւ համաձայնության գալու հարթակ: Ընդհակառակն, լրասվամիջոցների մեծ մասը եւ լրագրողներն իրենք, որեւէ ժամանակակից ավելի հիմա խրամասավորվել են դեմ-դիմաց եւ կրակում են անդարար՝ հաճախ առանց նսանառության:

Հիմա, այս անել կացությունից դժվար է ելք գնել, առաջարկել: Ելքը դես է գնեն հակադիր կողմերից դուրս սակավին հեղինակություն եւ հասարակական վսահություն վայելող մարդիկ, առանց վախենալու խճթմաններից ու ֆեսթրոլյան հայիոյաններից: Դրան դես է աջակցենք բոլորս, բոլոր առողջ մանցած ուժերով: Եթե չենք ուզում, որ այդ «ելքը» մեր փոխարեն գնեն օսար ուժերը:

ՀԱՄԱԵ ԱՎԵՏԵՑԱՆ

«Տայ ժողովրդի հանդեմ մեր բարեհամ վերաբերմունքն ու լավատեսությունը դահդանվում է»

«ԱԶԳ»-ի թղթակցի հարցին ի պասասխան սասց Մարիա Հախարուկյան

ԳՈՐԱՐ ԲՈՏՈՅԱԼ

Ո՞ր-ում «Ազգ»-ի հասուկ թղթակցի

Այս օրերին անսովոր աշխույժ կյանքով է ադում Ռուսաստանի մայրաքաղաք Մոսկվան: Ու թեւ կորոնավիրուսի համավարակի դասձառով աշխարհի բազմաթիվ երկրներում արակարգ դրությունն ու կարանտինի ռեժիմը չեն վերացել, Մոսկվայում հունիսի 9-ից, կարելի է ասել, կյանքը եռում է: Եվ եթե մեկ, մեկուկես ամիս առաջ այստեղ ակցիաների եւ զանգվածային միջոցառումների մասին խոսք անգամ լինել չէր կարող, այսօր արդեն հանրությունը դասրասվում է առաջիկա մեծ, բազմահագարանց միջոցառումների՝ Հաղթանակի օրվան մվիրված շերթը տեղի կունենա հունիսի 24-ին, Սահմանադրական փոփոխությունների հանրավեղի ֆեարկությունը՝ հուլիսի 1-ին, Ամհաների գնդի հարթական երթը՝ հուլիսի 26-ին:

Հասկալիս հուլիսմեկյան հանրավեղի հետ կադված՝ ռուսաստանցիները մեծ սղասելիներ ունեն, եւ Դաւնային հեռուսարընկերությունները հաճախակի դարթերականությանը գովագղում են փոփո-

խություններն ու կոչ անում երկրի բնակչությանը գնալ ֆեարկության եւ «այո» ասել սահմանադրական փոփոխություններին, ինչի արդյունքում՝ «այո»-ի հարթանակի դեմում, Սահմանադրական փոփոխությունները Վլադիմիր Պուտինին թույլ կսան դահադանել մախագահական աթոռը մաե 2024 թվականին:

Ըստ մի շարք հետագոսական կենսոնների սվայների՝ Ռուսաստանի բնակչության գեարկեւ շո մասը՝ 50 տկոսից ավելին,

կողմնակից է մախագահի աթոռին վերսին սեսնելու Վլադիմիր Պուտինին՝ որդես սարածաւրջանում կայունության ու խաղաղության ամենահուսալի երաշխավորի ու դաւսդանի: Հագարավոր մարդիկ հանդամում են հայտնում, որ ամենաարժանի թեկնածուն եւ անփոխարինելի մախագահը Պուտինն է, եւ նրանից բացի՝ ուրիշ այլ խոեմ, ծանրակեւ ու «խելք գլխին» թեկնածու չեն սեսնում ֆարակական երկնակամարում: ⇒ 7

«Corona-Warn-APP կեղծ հավելվածն ի հայտ է եկել նաեւ Հայաստանում»

ԱՆԱՐԻՏ ՀՈՎԱՍԵԹՅԱՆ

Վերմանիա

Երբ ադրիլ ամսին Ռոթերս Կոխ ինսիտուտի ղեկավար **Լոթար Վիլերը** Covid 19-ի թեմայով հեթական ասուլիսում հարողդեց, թե Գերմանիան հանձնառու է դառնում համավարակի սարածման դեմ կանխարգելող գեթամանակակից միջոց ստեղծելու՝ բջջային հեռախոսների կամ խելախոսների (smartphone) մեջ APP-ի ներթեման միջոցով վարակվածների հետ շիման շրջանակը դարգելու նղասակով, եւ այդ հավելվածն ի հայտ կգա ադրիլի կեսերին, լրագրողների շարթերից ավելի ֆիչ հարց ու անհամգոսություն հնչեց, քան դրանից հետո: Ամեն անգամ ասուլիսին, երբ խոսք էր լինում, թե փրկարար միջոցը երբ

է վերջապես կիրառություն գնեւելու Գերմանիայում, Վիլերն ասում էր, թե սեխնիկայի հարց չէ, ոչ էլ գերմանացի SS ոլորտի մասնագեթներն են թերանում, հարցն ավելի շուտ Գերմանիայում մարդու անձնական, անհասական սվայների դաւսդանության հանդեմ բարձր գիտակցությանն է առնչվում, հավելյալ՝ դրա համադասախանեցումը եւրոդական օրենքներին, եւ ուրան էլ մեծ է ԳԴՀ կառակարության մասկությունը, այդ՝ արդեն դասրասի APP-ը դեռ միտի կասարելագործվի: SS ոլորտի մասնագեթ **Լինուս Նոյմանն** (Linus Neumann) էլ ARD-ի «Օրվա համայնադասկեթ» լրասվականին փոխանցել էր, թե «դա առեղի մի մախագեթ է, որ մարդկությունը դեռ չի սեսել»:

Օրեր շարունակ բացարում էին, թե մախագոուսացնող այդ հավելվածը (APP-ը) հրաւալի

օգնական էր լինելու առողջադահության ոլորտի այն աշխասակիցների համար, որ սանջվում են վարակակիրների շիման շրջանակը բացահայտելու դժվարությունից. հավելվածը միտի օգնի արագ եւ ճգրիտ գնել նրանց, բացի դրանից՝ հավելվածը զգուրացնում է անհասին, թե ինքը վարակակիր կողմին է: Հիմա դաւնային կառակարությունը հարողդում է, թե մի ֆանի օրից հավելվածը դասրաս կլինի ներթեմման համար, հուրում, թե արդյունավեթ կաւխաշի, եթե մեծ թվով մարդիկ ներթեմեն այն իրենց խելախոսներում: Հավելվածի ստեղծման աշխասանքներում ներգրավված են եղել մի շարք հասասություններ, բայց առաջնայինը երկուսն են՝ Deutsche Telekom-ը, Software Konzern SAP-ը: ⇒ 7

ՅԱԿՈՒ ՄԻԶԱՅԷԼԵԱՆ

Ազդեցություն- Հակազդեցություն

Ինչքան դժուար է յեղափոխություն մը յաջողցնելը, նոյնքան էլ անելի՛ դժուար է այդ յաջողությունը դաժողանելը:

Յեղափոխությունն ժամանակ դարձ է, որ կարգ մը բաներ միտք փոխուին և անոնց փոխարեն նորեր միտք գան անոնց տեղը գրաւելու: Այդ «նորերը» հաւանաբար չէին մանրամասնաբար յեղափոխութեան գործընթացի օրտրուն, ուր տիրող մեծ վերահսկողութիւնը, հինը դասադասող է նորը գովաբանող: Ժողովուրդը, կամ՝ այն հասնածը, որ կողմ էր հիննէն ձեռքազատուելու, զայն կարելի էր չէր սար նորին հետ եկող նորութիւններուն, որոնց ծանօթ ալ չէր, իրեն համար կարելի էր միայն հինին տրուել իր բազմաշեղծութիւններով ու վնասներով:

Նորը եկաւ իր նորութիւններով, որոնց հաւաստողներն էին յեղափոխութեան ղեկավարն ու իր գործընկերները: Միջանկեալ ըսենք, որ դարձ օրինակաբար, որքան նոր բան դժուար ընկալելի է հանրութեան կողմէ, որ երկար ժամանակ հինին վարժուած ըլլալով՝ կը դժուարանայ զայն թօթափել մէկ օրէն-միւսը, ինչպէս դաստիարակութեան քիմիայի ընդունման հետ, հեթանոսական տոները վերացնելու փոխարեն, զանոնք «փրստնէացնելը»: Սակայն երբ մեր ամբողջ հեթանոսական գրականութիւնն ու մշակութային կենսականը, ժողովուրդը ընդվզեցաւ: Կը տեսնենք, թէ հեթանոսական մտայնութիւնը՝ Գառնիի սառնարը ինչպէս գուրգուրանով կը դաժողանայ:

Մեր յեղափոխութեան դարաշրջանն ալ դասակարգային է. նորը իր հետ բերաւ կարգ մը դրական բաներ՝ յանգամանակ դաժողութեան չեղումը, կառավարչութիւնը վերացնելով, աշխատավարձերը բարձրացնելով և այլն, սակայն այս ողջունելի ձեռքբերումներուն կողմէն, մեր անարդարացի անարարութիւնը, օտար կրօնական թէ ընկերային, միութեամբ թէ բարոյական որոշ նորութիւններու ընկալումն ու որդեգրումը, ինչպէս սեռափոխումի, սեռական դաստիարակութեան, կամ մեծ գումարներով դասակարգային տարբերութիւններուն դարձեալ վարձարներու յատկացումը և նման բաներ լուրջ հակազդեցութիւններու դուռ բացին, նոյնիսկ յեղափոխութեան կողմնակիցներուն համար ալ:

Կենսի օրէնք է, նորը միտք փոխուի հինին վրայ: Խնորձ՝ հացի չի վերածուի, եթէ թթիւնոր չունենայ իր մէջ. կաթը մածուն չի դառնար, եթէ մերսն չորով իր մէջ: Այնպէս որ, իմ համեստ կարծիքով, կոռուպցիոնը լրիւ նորերով կազմուելու փոխարեն, լաւ միտք ըլլալ կարգ մը փորձառու հիններ ալ դաժողութիւնը դասակարգային համար հիններուն կողմնակիցները, թէ մեղմելու համար ընդդիմադրութիւնը, թէ ալ իսկապէս օգտուելու համար անոնց սարիներու փորձառութենէն:

Յիմա, յեղափոխութենէն երկու տարի ետք, կը տեսնենք, որ զայն բաներ իրենց նախկին փայլը կորսնցուցած են, մասնաւորաբար վարչապետի ղեկին, կեցողութիւնն ու խօսքին գրականութիւնը, որոնք մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէին: Յիմա, նախկինին նման անոր բոլոր խօսքերը՝ վերլուծումները, դասումները, խոսքումները, ստառնալիքները... առաջուան նման մարդիկ «հալած իւրի» մէջ չեն կլլել: Առանձինն ղեկավարեց յեղափոխութիւնը, բայց առանձինն ալ դասակարգային շարժումները իր ձեռքին մէջ դաժողութեան բոլոր լծակները: Ինչը այդ մարդը չէ, այդ խնորհմը չէր, սակայն դիրքն ու անոր հետ կապուած հուզարմէկ իրավիճակները զինք այդպէս առաջնորդեցին:

Գիտենք, ահաւոր բան է ընդդիմադրութիւններուն կողմէ այսօր սուր ու անողորմ ֆնտազիանութիւններու դէմ դնելը: Իր խիզախութիւնն ու տրամադրութիւնը ո՞րքան կրնան դիմակայել՝ երբեք մոյսիկ անվայել, փողոցային զագրայնութիւններուն: Ժամանակն է որ ան փչ մը շունչ առնէ ու վերադասութեան ենթարկէ իր փառաբանութիւնը, իսկ ժողովուրդն ալ թող գիտակցի, որ քանակաբար իր համավարկերի ստառնալիքներուն չափ այս ալեկոծ ծովուն մէջ նոր ցնցումներ չդաստիարակին: Դասակարգային վանելու է, հարկ է միասնական համերաշխ գործակցութեամբ դաժողութեան լուրջ դրոշմը և աղաչել իր անհոյս կողմնակիցներուն:

Պլեբայների ժամանակը

ԱՐՄԵՆ ՄԱՆՎԵԼՅԱՆ

Պ.Գ.Բ.

Պլեբայները հին Հռոմի ցածր խավի ներկայացուցիչներն էին, որոնք, ըստ հռոմեացի դասակարգային, արհեստագործներ ու առեւտրականներ էին, բայց ոչ հողագործներ. հող ունենալու և մշակելու իրավունքը սրված էր միայն դասակարգային: Վերջիններս համարվում էին ազնվականներ, քանի որ սերվում էին սոհմերից, այսինքն գիտեին իրենց նախնիներին և նրանց դասակարգը:

Սակայն, կարելի էր սարքերով իրենց հռոմեական այս խավերի միջոցով այն էր, որ դասակարգային փոփոխութեամբ զբաղվելու իրավունք ունեին, իսկ լեբայները, որոնք չունեին սոհմական ու ժառանգական իրավունքներ՝ ոչ: Ուստի թերևս ամենակարևորն էր, չէր կարելի իրավունքները և առավել էլ ևս փոփոխութեամբ զբաղվելու իրավունքը վստահել մեկին, որը չունի ժառանգական իրավունքներ ու իրեն չի կարող այն հող ու ջրին, որի վրա ապրում էր:

Ժամանակի ընթացքում սակայն լեբայները սկսեցին մայրաքաղաքի իրենց իրավունքների համար, իսկ քանի որ Հռոմի կայսրները կարիք ունեին մեծ թվով փողոցային աշակերտների, նրանք սկսեցին օգնել լեբայներին դասակարգային իրավունքները ստանալու համար: Հենց լեբայներին գոհացնելու համար էր, որ Հռոմի կենտրոնում Վետուսիանոս կայսրը հրամանով կառուցեց հայտնի Կոլիզեյը (մ.թ.ա. 70-80թթ), որը դասակարգային բավարարելու համար մարտեր կազմակերպելու միջոցով:

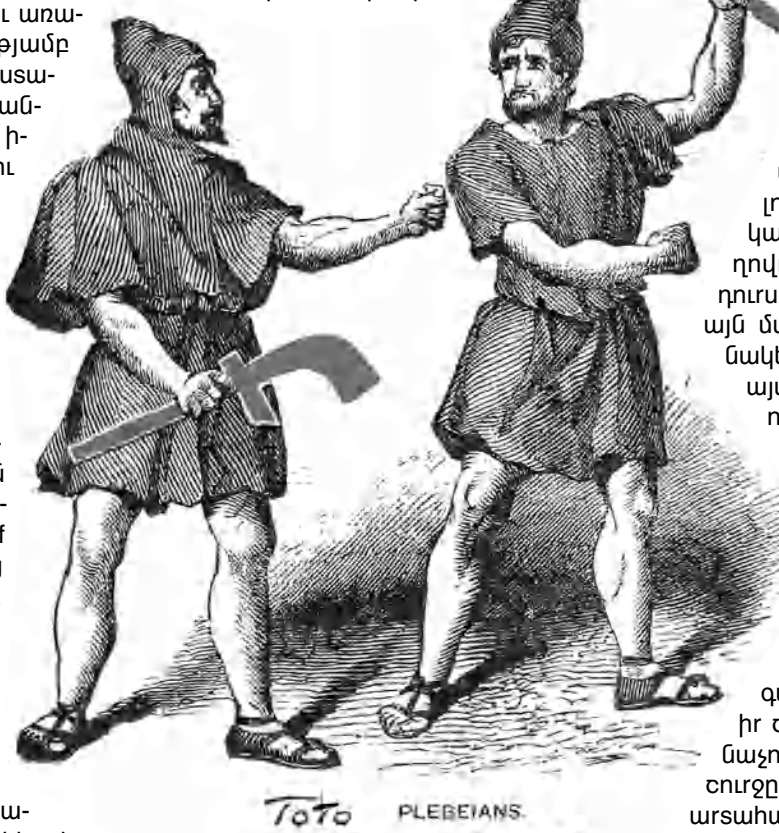
Հայերենով երբեք չենք «հաց եւ սեսարաններ» արտահայտությունը առաջին անգամ օգտագործելու եւս Հռոմում հայտնի կասկերգու Յուլիանոսի հայտնի դրոշմներից մեկում, ինչը լատիներեն բառացի կը նշուի «panem et circenses» և կարելի է թարգմանել նաեւ որպէս «հաց եւ կրկես» ձեւով, ինչը կարծում են ավելի իրական էր դասակարգային այն ամենի մասին, որը հարկավոր էր լեբային:

«Հաց եւ կրկես», այսինքն բավարարելու լեբային ապահովելու հացով եւ զավեցալի կամ ֆանտիկի սեսարաններով, եւ նա գոհ կլինի եւ դասակարգային աշակերտը նրան, որը այդ ամենը իրենց կխոստանա: Պլեբայը գաղափարից գուրկ անձ է, որին կարելի է վերագրել նաեւ հայկական հայտնի արտահայտությունը՝ «որտեղ հաց՝ այնտեղ կայ» ձեւակերպումը: Ինչը այսպէս է մտածում մեր ժամանակակիցներ, որոնք ՀՀ-ից հեռանում են ինչը այս «գաղափարաբանութեամբ»: Ուստի վերջինից հացով ու սեսարաններով ավելի «ապահով» վայրերում՝ հեռվից հեռու խորհուրդներ են տալիս, թէ ինչպէս ապրել լեբային կյանքով եւ ինչ սեսարաններ դիտել: Պլեբայից մի այս սեսակը բավականին շատ է աշխարհի սարքեր երկրներում, սակայն Հայաստանի համար այն վստահալի է, քանի որ լեբայը անդամաւորութեամբ է եւ կրկես լինելով իր հողից եւ Հայրենիքի զգացողությունից՝ դասակարգային լեբայն ու անհոյս կյանքով կարող է լինել:

Այսինքն, լեբայը ոչ միայն գաղափարից, այլ նաեւ Հայրենիքից ու առա-

վել էլ ևս դասակարգային հասկացողությունից գուրկ անձ է, որին ոչ միայն այդ ամենը չի հետաքրքրում, այլեւ դասակարգային վստահութեամբ սակ ղնել «հաց եւ սեսարաններ» հայտնի իրականութեան արձեղանիկը համար: Որովհետեւ նա ապրում է գոյատևում է այդ «բավարարվածությամբ», այլ բան նրան չի հետաքրքրում, հայրենիքի գաղափարը նրա համար սին է եւ սոս, եթէ այն չի ապահովում իր անձին հացով եւ զվարճանքներով: Հենց այս փաստով է նաեւ բացատրվում այդքան մեծ արագադրող Հայաստանից, եւ իրականութեամբ մեծ դասակարգային սոցիալ-սնտեսական իրավիճակի հետ ուղղակի կապ այդքան էլ չունի:

Ի սարքերով դասակարգային լեբայն էլ կրում էին ռազմական գործի

դասակարգային լեբայն այդ հողատիրները դասակարգային եւ ընդհանրապէս համար, լեբայները զինվորական գործը իրենց վրա էին վերցնում միայն փողի համար, այսինքն նրանք ընդհանրապէս վարձկաններ էին, որոնք կրկես էին փողի համար, այլ ոչ հայրենիքի դասակարգային: Ի դեպ, միջոցառարկան Հայաստանում եւս ռազմական գործի ողջ դասակարգային լեբայն էին ազնվականները, օրինակ Կիլիկյան Հայաստանում ռազմական ծառայությունը զանվականների համար դասակարգային էր, այն դեպքում, երբ մյուսները այն իրականացնում էին որոշակի վարձի դիմաց:

Ինչպէս, դասակարգային ու լեբայների այս դասակարգ սկսված դեռ հին Հռոմից՝ իր մեջ լիարժեքներն արտահայտում էր հանուն դասակարգային եւ հանուն ամբողջի համար մղվող մրցակցությունը: Եվ երբ այդ դասակարգային հարթակեց լեբայը, այսինքն՝ ամբողջը, ապա սկսվեց դասակարգային համակարգի փայլուն սկիզբը՝ զանվականներն ու արժանապատիւթեան վրա հիմնված գաղափարախոսութեանը եկավ փոխարինելու ամբողջի հարթակեց մարմազը, ընդամենը «հացի եւ կրկեսի» ապահովման հարցը:

Հիշուի եւ «մենք կրկեսի վերածելու հայրենիքի չունենք» հայտնի արտահայտությունը, արված ժամանակին Վագրեմ Սարգսյանի կողմից: Դա փորձ էր հակադրվելու հայտնի «հաց եւ կրկես» հռոմեական արտահայտությանը: Այսինքն փորձելու ստեղծել դասակարգային համակարգ, որտեղ կկարելի գաղափարականը, այլ ոչ մյուսականը, որտեղ մարդիկ կմարտնչեն իրենց Հայրենիքի

համար եւ կստեղծեն հզոր դասակարգային եւ կստեղծեն հզոր դասակարգային եւ կստեղծեն հզոր դասակարգային եւ կստեղծեն հզոր դասակարգային:

Սակայն ժամանակը ցույց սկսեց հակադրել. մենք ոչ միայն կրկեսի վերածվելու հայրենիքի ունենք, մենք նաեւ այն «որքի գլուխն ենք», որը ով դասակարգային: Անգաղափար ու սոցիալական հասարակությունը վստահ է յուրաքանչյուր ցանկացած դասակարգային համար, քանի որ, ինչպէս դասակարգային կասեր, «վերածվում է որքի գլխի, որն ով կուզենա կխուզի»:

Ու եկե՛ք անկեղծ լինենք, որ լավ էլ խուզեցին, ու եթէ այլ երկրներում այդ խուզողները մեծ տեղություններն էին, օրինակ Վրաստանում հայտնի «վարդերի» հեղափոխությունը կասարկեց ԱՄՆ անմիջապէս աշակերտային մայրամասներում, ապա ՀՀ-ի դեպքում այդ դեպքում հանդես եկավ միջազգային մի հիմնադրամ, որը ոչ միայն կրկեսի վերածեց մի ամբողջ դասակարգային՝ զավթելով նրա կառավարման համակարգը, այլեւ մի ամբողջ ժողովրդի, որին ստիպեց փողոց դուրս գալ ու իրականութեամբ բերել այն մարդկանց, որոնց նրանք մշակել էին: Հայաստանի «փորձը» այս առումով բացառիկ է, քանի որ դասակարգային փաստացի զանվական էր սարքերով ՀՀ-ում ստեղծված ազդեցության գործակալական ցանցի փաստացի կառավարման ներքին, ինչը լրջագույն ստառնալիք է նրա դասակարգային:

Ժամանակը ցույց սկսեց, որ գաղափարագուրկ լեբայն, որն իր անհոյս ավելի ոչինչ չի ձանաչում, միավորվում է այն անձին շուրջը, որը կամազային չի կարող արտահայտել իր ցանկությունները, ու թե՛ք թէ այդ ամբողջութեամբ իրական ստառնալիք է դասակարգային համար: Իսկ անձին շուրջ միավորվող զանվականը, գուրկ ազգային գաղափարախոսությունից, վերածվում է հոսի, որի ցանկությունն է իր հոսային-բնագրային իրականացումը:

Հոսի վերածված ժողովուրդները իրականացնում են այն ամենը, ինչը նրանց դասակարգային է եւ դա որպէս կանոն հակասում է նոյնիսկ նրանց հեռախարհներին, քանի որ դասակարգային թուլացումը հարված է բոլորին, այդ թվում եւ լեբային: Սակայն հեռախարհ-ռազմավարական մտածելակերպը հասնել չէ նրանց, այլ կարելի է այստեղական անհոյս ու ցանկությունների իրականացումը, իսկ թէ ինչ կլինի հետո՝ թե՛ք ունենա:

20-21րդ դարերում շատ կառավարություններ են այս երեւոյթի արդյունքում կործանվել, հիշենք մուսուլմանական Իսլամային կամ աստաղային Սիրիային, որոնցից առաջինը ջախջախվեց, իսկ երկրորդը փայլուն օտար բանակների եւ ահաբեկչական վարձկան խմբերի ոտքի տակ, նոյն այդ երեւոյթի հետեւանով: Սակայն, թվում էր թէ մենք չենք կարող թույլ տալ նման շարժումներ ու դասակարգային հարվածի տակ ղնել, բայց ժամանակը ցույց սկսեց, որ վերջին 30 տարւա անկախ գոյութեան ընթացքում՝ կրկեսային ու մշակութային համակարգերի փայլուն արդյունքում առաջացել է լեբայների հայկական սեսակը, որը չունենալով դասակարգային մտածելակերպ, այն փոխարինում է իր մեղ անձնական անհոյս եւ վստահում դասակարգային գոյութեանը՝ նոյնիսկ չհասկանալով թէ իրականում ինչ է անում:

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

Գեորգյե, ԱՄՆ

Վերնագրային այս հարցը բազմաթիվ լուրջ հարցեր կարող է ունենալ կախված այն բանից, թե ում է ուղղված այն: Ընդհանուր առմամբ երես թեթև է կեղծեցուց ընդհանրապես եւ հայոց եկեղեցուց մասնավորապես: Ցիմիզմը ֆայթայել է հավաստի հիմնասյուները՝ շատ աստիճան հեռացնելով կրոնից:

Հայերիս տարագայում, մեր ֆիսուս-նեական հավասը միայնուսված է մեր էթնիկական գիտակցության հետ, եւ երբ մեր ինֆուլյուսը խաթարվում է կամ թուլանում, ադա հավասը ինֆուսքերաքար անհասիս դուրս է մղում եկեղեցուց:

Հայոց եկեղեցական սիրույուն հոգեւորականներն ավանդաքար հանդիսացել են գիտելիքի, մշակույթի, իմաստության եւ ոգեւանման տասվարները, անկուն տաստյանները: Հայոց եկեղեցուն ծառայելը հասարակության կողմից տասնականորեն դիտարկվել է որդես խիստ հարգալից տասն: Միայն երբ այդ շարքերում հայտնվեցին ադաւնորի եւ անմեռնիս մարդիկ, հավասացյալները գիտակցեցին, որ չափից ավելի շատ հույսեր են կադել հոգեւորականների հետ եւ սկսեցին հեթոհետ հեռանալ եկեղեցուց: Եվ ֆանի որ բնավորույթայն մարդիկ հաճախ հակված են ֆավույթան նոխագներ փնսրել իրենց անհաջողությունների համար, եկեղեցին դարձավ ֆննադասության առաջին թիրախը: Դա շատ ավելի հեթ էր, ֆան ինֆուսքերաքարուն ու ինֆուսքերաքարությունը:

Մրանք ընդհանուր դիտարկումներ են մեր եկեղեցու, եկեղեցականների եւ ծխականների թերույունների, հասարակության զարգացումների հետ ֆայթ չդադելու մասին: Բայց որքան էլ դրանք բնորոշ լինեն մեր եկեղեցուն, այնուամենայնիվ կան մաեւ այլ տասնաւներ, որոնք խնդիրներ եւ անքարենտաս տայմաններ են ստեղծում հավասացյալների շրջանում:

Պասնականորեն, ծխական համայնքի անդամների կույր հավասի վրա հիմնվելով, եկեղեցու առաջնորդները ժամանակավոր դրայկներ են կառուցել իրենց համար, երբեմն նույնիսկ մարտահրավեր նետելով ֆադաֆական կամ նույնիսկ արֆայական իւխանություններին: Պատթազավորն, օրինակ, հոգեւորականության դեմ տայթար մղեց եւ առգրավեց նրանց հարսութույունը: Այդ տասնաւնոլ է, որ հայ տասնաւններից շատերը, որոնք հոգեւորական դասից էին, չարախոսել են նրան: Մեր եկեղեցական տասնության մեջ նման երկտառակսչական կարծիքները շարունակվել են մինչեւ մեր օրերը:

Երբ ֆադաֆական կուսակցությունները երեւան եկան ձեւավորելու համար հայ ժողովրդի գիտակցությունը, նրանք 19-րդ դարի վերջերին, հասկանալով եկեղեցու հզոր ազդեցիկ ուժը, փորձեցին իրենց ձեռքերում տաեւել այն, ֆայց եկեղեցու «վերահսկողութայնը» սիրանալու այդ տայթարը սգեղ շրջադարձ ունեցավ 20-րդ դարում եւ դրա հետեւանֆները մենք զգում ենք այսօր էլ:

Այդ տայթարն իր ծանրագույն ազդեցությունն ունեցավ հասկադես սփյուռֆահայութայն կյանքի տարքեր ոլորտների վրա՝ երկու տարքեր ձակասների բաժանելով եւ հասարակությունը, եւ եկեղեցին: Որեւէ գիտակից հայ չի կարող դիմել, որ մեր եկեղեցու այս երկփեղկվածությունը առողջ կացություն է եւ նույնասում է մեր գոյութայն տայթարին: Մենք չենք կարող ձեղֆվածը փակել եւ միացնել հասարակութայն երկու ձակասները, որդեսգի հասնեմք մեր փայթայած հանընդհանուր նոտասակների իրականացմանը, մինչեւ չհասկանամք

այդ տառակսման իսկական, տասնական տասնաւները:

Ամենաբանական լուծումը երեւի կլինի այն, որ յուրաքանչյուր կողմ ընդունի իր տասնաւնասվութույունը եւ մյուս կողմի հետ միասնաքար աւխասեր ձեղֆը փակելու ուղղութայնը: Սակայն մենք դեռ չենք հասել այն կետին, որ կարողանանք վեր կենալ եւ ընդունել մեր բաժին տասնաւնասվութույունը այդ տառակսման մեջ, մի տառակսում, որն արդեն վաղուց հոգեւոր դաւեցից անցել է աւխարհիկ հասարակութայն դաւեքը:

Վաստաքար շատերի համար ցավալի փորձառութույուն է լինելու վերադառնալ այն ժամանակներին եւ գործողութույուններին, որոնք տասնաւն դարձան տառակսման:

Շատերի կարծիքով անստեղակութույունը երանութույուն է: Բայց ոչ մի բուժում մենք չենք կարող իրականացնել մինչեւ

վողները կարողանան տասնաւնասնել գեթ մի հարցի, ադա զավթման օրինականութույունը կարելի կլինի հաստատել: Հարցը հետեւյալն է. ինչո՞ւ էին լիքանանյան բանակի տանկերն ու զրահամեքենաները շրջափակել Ամթիլիասի վանը, եթե այնտեղ ժողովրդական ընտրութույուն էր անցկացվում: Դա ուրեմն ֆադաֆական զավթում էր, որ գալիս էր էլ ավելի խորացնելու 1930-ական թվականներից ԱՄՆ-ում սկսած եկեղեցական տառակսումը: Արդարեւ, 1933ին էր, որ եկեղեցու խորանի առաջ սդանվեց այդ ժամանակ թեմի առաջնորդ Ղեւոնդ արք. Դուրյանը, որովհետեւ չէր հետեւել այդ նույն կուսակցութայն իրահանգներին:

Այդ սդանութույունը կազմակերպած կուսակցութայն համար, որեւէ մեկը որ խոսում է այսօր այդ իրադարձութայն մասին, շատ ավելի չարամիտ է, ֆան իրենք սդանութույունը կասարողները:

Ի՞նչ է տասնաւել հայոց եկեղեցուն

չհայտնաքերենք «ֆաղցկեղի» ակունքը եւ չջախջախենք այն:

Այս օրերին դժվար է գրել այդ տասնաւների մասին, որովհետեւ մարդիկ սովորաքար նախընտրում են ադրել իրենց հանգիստ գոտիներում, նույնիսկ եթե նման վերաքերմուքը ադեսալի ավարտ ունենան: Մյուս կողմից, նրանք, ովքեր հիշում են այդ օրերի դեմքերը եւ ժամանակ առ ժամանակ փորձում են հիւստակել դրանց մասին, չարացած են միմյանց հանդեմ: Շատերը նախընտրում են մեղադրել ելույթ ունեցողներին, փոխանակ խոսելու բուն թեմայի շուրջ:

Չստեղակացվածներն ու ադաստեղակացվածները անմեղ են համարվում մինչեւ այն տադը, երբ որոշում են չարեքսվել տասնության հետ եւ չիմանալ փաստերը եկեղեցու տառակսման մասին, որ 1956-ին ցնցեց ամբողջ սփյուռքը: Այդ թվին էր, որ մեր նվիրադեսական աթոռներից մեկը՝ Կիլիկիայի կաթողիկոսարանը զավթվեց ֆադաֆական մի կուսակցութայն կողմից եւ հակառակ հայոց եկեղեցու կանոնակարգին, հեզաքարո Չարեհ Փայասյանն ընտրվեց կաթողիկոս:

Այդ օրերին հայոց եկեղեցուն ավելի ֆան 50 եդիսկոդոս էր ծառայում: Ոչ ոք, բացի երկու հոգեւորականներից՝ խորեն Բարոյանն ու Ղեւոնդ Չեղեյանը, չհամաձայնեց մասնակցել կաթողիկոսի օծմանը: Եվ որդեսգի տադադակեր եկեղեցու կանոնակարգը, մի երրորդ եդիսկոդոս (Սեւերիոս անվամբ) իրավիքեց ասորական եկեղեցուց:

Ամիւրաժեթ չէ բոլոր փաստերն իմանալ այդ ժամանակվա իրադարձութույունների վերաքերյալ, ֆայց եթե հետաքրքր-

իրոք կորցրել ենք եկեղեցու դերի եւ նշանակութայն հասկացութույունը: Եվ եթե թեմերում ու ծխական խորհուրդներում հոգեւորականների նշանակումը ֆադաֆական կուսակցութայն դեկավարների կողմից ձիւթ է, ադա խոսք չի կարող լինել եկեղեցու միասնութայն մասին:

Կարծես այս մտահոգութույունը բավական չէր, հիմա էլ մի նոր արժաւ է սկսվել ընդդեմ Ս. Էջմիածնի եւ Ամենայն հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ-ի: Սա շատ հարմար միջոց է շեղելու համար ուշադրութույունը եկեղեցու տառակսումից, որն սդառնալիք է դարձել: Որոշ աթեիսներ եւ կրոնական ադանդներ միացել են արժաւին: Դժբախտաքար, երբ թավեյա հեղափոխութույունը սեղի ունեցավ, նոր կառավարութայն արմասական թեւը խրախոսեց սքադիղծ արժաւը, մինչեւ ի վերջո հասկացավ,

որ կաթողիկոսը թեմի կամ ծխական խորհրդի ֆահանա չէ, այլ հոգեւոր առաջնորդը բոլոր հայերի:

Կասկած չկա, որ եկեղեցին կարիք ունի բարեփոխութույունների, ֆայց բարեփոխութույունները դեքս է սեղի ունենան ինչդես Էջմիածնում, այնդես էլ Ամթիլիասում եւ աւխարհի բոլոր եկեղեցիներում: Այդ բարեփոխումները կարող են իրագործվել եկեղեցական եւ աւխարհիկ որակյալ մասնագետների կողմից, ֆայց ոչ շառլասանների, որոնք շատ ավելի քարձ են գոչում եւ ունեն կասկածելի նոտասակներ:

Շատերն են համեմատում Նորին սքութույուն Գարեգին Բ-ին Արամ Ա-ի հետ: Ոչ ոք հարցականի տակ չի դնում Ամթիլիասի կաթողիկոսի առողջ բանականութույունը, ձարտար հոշոտաքանութույունը եւ մեղիայի հետ վարվելու հմուտ կարողութույունը: Էջմիածինը զուրկ է «Փի-առից» (PR) եւ Մայր աթոռի գործունեութայն վերաքերյալ բոլոր հայտարարութույունները ավելի տաւեցողական բնույթ են կրում, ֆան սեղեկասվական:

Տեղին չէ այստեղ համեմատելու եւ հակադրելու մեր երկու նվիրադեսական կեմսրոնները, ֆայց գուցե մեկ համեմատութույուն, այնուամենայնիվ, արժե կատարել: Երբ հինգ գիտական կամ կրոնական սվարածավալ հասոք է հրատարակում Ս. Էջմիածինը, ոչ ոք չի իմանում այդ մասին, ֆայց երբ մեկ գիրք է հրատարակում Ամթիլիասը, հասարակութույունը մեծադես տադվորվում է, եւ Ամթիլիասը դառնում է Հայոց աւխարհի ակադեմիական կեմսրոնը:

ՍՄՀՄ-ի դեկավարները ժամանակին հասկացան Սուրբ Էջմիածնի կարեւորութույունն ու նշանակութույունը եւ նրա խորհրդանշական հանգամանքը օգտագործեցին խորհրդային Հայաստանի շուրջ համախմբելու սփյուռֆահայութայնը: Եթե ներկա կառավարութույունը գիտակցի այս հասկացութույունը, ադա իր առաջնահերթութույուններին անդրադառնալուց հետո, կարող է վերադեւորել եւ վերագնահատել Սուրբ Էջմիածինը եւ նրա իւխանութույունը օգտագործել իր օգտին, Հայաստանի շուրջ համախմբելով ամբողջ սփյուռֆահայութայնը:

Առայժմ Էջմիածնից տաւեցողական դիրքերում է: Գուցե հեզմական թվա, ֆայց Ամթիլիասը այնքան էլ կարիք չունի վերահսկողութայն, կամ արտաքին միջամտութայն: Բայց Էջմիածինը կարիքն ունի որոշակի ուղղորդութայն, կառավարութայն միջամտութայն: Եվ եթե մենք ձիւթ ընթրնեմք ասվածը, ադա կարիք չի լինի հարցնելու, թե ինչ է տասնաւել հայոց եկեղեցուն:

Թարգմ. ՏԱԿՈՒՅԵ ՕՈՒՄԿՅԱՆԸ (The Arm. Mirror-Spectator)

ՄԵԼԱՆՅԱ ԲԱԴՆԱԼՅԱՆ

Ինչի՞ մասին շեն լոում արձանները...

Ursn Չափմաֆշյանի «Քայլող մարդը»

Տասնհինգ եւ ավելի տարիներ առաջ Արսո Չափմաֆշյանը, - նա այդ տարիներին ավելի հաճախ էր այցելում Հայաստան, - դասնում էր իր նոր մտադրած մասին, մի նոր ֆանդակի ու հույս էր փայփայում, թե այն տեղադրվելու էր Երեւան ֆաղաֆում:

1948-ի Հայաստան ներգաղթողների ճակատագրի՝ Արսո Չափմաֆշյանին բաժին ընկածն ավելի դժվար էր՝ կյանքային բարդ իրողությունների հետ նաեւ ազատ մտածողության արվեստագետի եւ խորհրդային գաղափարախոսության հակադրությունն ու ներքին անհաշտությունները: Մոտ երկու տասնամյակ դիմակայելով խորհրդային արվեստային մթնոլորտին ու բարեբան՝ նա հեռացավ երկրից, հիշողությունների դառը բեռով. միայն այս՝ որ Կոմիտասի նրա արձանը՝ Մեթոյանի ինստիտուտի դիմացի այգում տեղադրված, գիշերով ջարդուփետուր էին արել ու բեկորները տարել, լցրել իր արվեստագործի դասն առաջ: Մոնրեալում տաղանդավոր արվեստագետն ունեցավ արժանավոր ստեղծագործական կյանք, միջազգայնորեն ճանաչված, որի ֆանդակները տեղադրված են աշխարհի տարբեր երկրներում՝ Կանադայում, ԱՄՆ-ում, Գերմանիայում, Բելգիայում... Եթե փորձենք բնութագրել նրա ստեղծագործությունը մեկ բառով, այն ներհայեցողական, մտածողական արվեստ է: Ինչը՝ արվեստագետն այդպիսին էր հոգեկենտրոնված՝ ներհայող էր: Արվեստներից ամենամյուսականի տիրույթում նյութը նա տարալուծում, դարձնում էր մտածող, փոխակերպում, ֆանդակի ձեւաձևավալային դեֆորմացիաները ծառայեցնում գաղափարին:

Ստեղծագործական կոնցեպտների ամենաընդգծված դրսևորումները երկու կերպարի մեջ են հասկալիս խնամքով՝ Նարեկացու եւ Կոմիտասի. առաջինը որդես ներքին մեծախոսության, ինքնամտածողության, եւ Կոմիտասը՝ տարբեր հոգեկենտրոնների արտահայտություններ: Չափմաֆշյանական արվեստի հիմնական կոնցեպտիան արվեստի համամարդկային խնդիրների ըմբռնումների մեջ՝ արտահայտում է ժամանակակից ինստիտուտային անհատի ստեղծագործ երեւակայությունը՝ ներքին զգայական վերաբարձրությամբ:

Արսոյի բախումը իր ժամանակի հետ չէր, դա համընդհանուր էր, տարածական ու խորքային, վերժամանակային խորհրդածության ու ընկալման, մարդկային կյանքի իմաստի, աշխարհի ճանաչողության ու արվեստի միջոցով դրանց դասախանները գտնելու որոնում էր: Նրա արվեստի կենտրոնում մարդն է. նա նյութի փայլ ու ողորկություն չէր փնտրում՝ աչք շոյող մակերեսային գեղագիտության: Նրա մարդը մտածողն է, հոգը, նրա ներքին դժվարությունն ու մեծակությունը, հոգեկան անջրդեմներն ու փլուզումները, նրան տրված ժամանակի՝ ծննդի ու մահվան սահմանում ինքնաիրացումն ու ճանաչողության բարդագույն հանգույցներում դասադասվածի ճակատագիրը:

Վերջին տրամադրությունն նա հրաժարվեց ֆանդակային արվեստի համար մեծակական համարվող նյութից՝ բրոնզից. թափվելու, փայլալվելու, ճնշվելու ենթարկա նյութի նրա ընտրությունը կյանքի թելադրանքն էր: Ասում էր. «Եթե մարդը կարողացել է ստեղծել ասոնային զենք եւ երկրագնդի վրա այսֆան ֆանդակություն է կուտակել, որով կարող է աշխարհը կործանել, մի՞թե դա չի վկայում նյութի փայլաման, վերացման մասին»:

Կա այսպիսի բան՝ հեռանում ես, որ մեծանա: Սա հոգու վիճակ է, տեւական աղոթումի փորձառություն: Ամեն հանդիման ասում էր, որ Հայաստանից ստացած սնունդն է կյանքը դրսում դառնում. «Որքան հեռացա, այնքան ավելի սկսեցի իմ ներսում կրել հայրենիքը»: Արվեստագետի ճակատագիր է. նրա բազմաթիվ գործեր աշխարհի տարբեր ֆաղաֆներում կան, իսկ հայրենիքում՝ ոչ (*): «Քայլող մարդու» գաղափարը նա մտադրեցել է վա-

ղուց, 2006-ին այս առիթով մեր հանդիմանն ասաց, որ Հայաստան՝ իր վերջին այցելությունները հավաս են ներսն էլ մեր հետագա ֆայլին: «Չեմ ասի, թե վերածնունդ ենք աղոթում, բայց որ սկսեցիմք ֆայլել, ամօխեցի է: Այդ հավասով մտադրեցա ստեղծել մի ֆանդակ, որ խորհրդանիշը լինի այսօրվա Հայաստանի: Քանդակեցի աս դարձ թեմայով՝ «Քայլող մարդ», որի՝ արդեն արված ֆայլը մեր շարժումն է, իսկ դասվանդանի շարունակությունը (դասարկ) այդ շարժման դրսեցիլ է, եւ արվելիմ հաջորդ ֆայլը տարածությունն է: Սա սիմվոլիկ ֆանդակ է եւ դեմք է փոխադրական աչքով դիտել: «Քայլող մարդը» գլխիկոր է, մտադրեց, ներքին ողջ աշխարհն ընդգրկած իր մեջ. ֆայլ անելը դյուրին գործ չէ, եւ թանկ գին է դառնում: Ինչը ֆայլում է՝ գեմից կտրված, երկրորդին ամօխադրեցա դասարան: Արձանը դիմամիկ է եւ դրվելու է Հյուսիսային դրոշմայում, որ երթեւեկություն չի լինելու, դիտելի ֆայլեմ, եւ ֆայլի խորհրդանիշն է լինելու արձանը»: («Ազգ», 13. 06. 2006):

Հյուսիսային դրոշմայում կառուցվեց, բայց արձանի տեղադրման խոսուումը մնաց տեւում, որքան էլ ֆանդակի նախադասարանական աշխատանքներն արվել էին, եւ բրոնզաձուլման աշխատանքը կատարվելու էր Լիբանանում: Արվեստագետն այդպես էլ չէսսավ իր գործերից գոնե մեկն իր հայրենիքում:

ԽԵՂԱԹՅՈՒՆՈՒՄՆԵՐ

Չիմացության վստահություն

Թե որքանով «Քայլող մարդը» ստեղծագործության արվեստագետի մեկնաբանությունն ու գաղափարական մոտեցումները առնչություն կան նշանակություն են ունեցել 2018-ի ժողովրդական շարժման առաջնորդների համար, եւ արդյոք արձանի ֆայլը իմաստային խորով թեկուզ հեռավոր նույնականություն ունի՞ Գյումրի - Երեւան ֆայլի հետ՝ չգիտեմք: Բայց լավն այն է, որ անցած ամսին կառավարության որոշումով՝ հանրադասության տարբեր վայրերում ի թիվս մի շարք ֆանդակների տեղադրման, Արսո Չափմաֆշյանի այս գործը նույնպես ներառվել է:

Այս շարժման հետեւանք, որի հետ մեծ հույսեր էինք կաղում, հայ հասարակության՝ սկզբում դայմանականորեն թվացող սեւ - սոյիակի բաժանումը, ցավալիորեն, վերածվեց դառը իրականության վստահավոր զարգացումներով. մոտեցումների տարբերությունները հասցվեցին փոխադարձ ասելության, վիրավորանքների՝ ձեւավորելով երկու հակադիր՝ միմյանց չհանդուրժող, չխնայող շարք: Հանրային այս դասակարանը օրեցօր խրանում է ոչ միայն ներադասական ընթացքներին, անձերին առնչվող՝ գերակշիռ մասով մանր դեմքերի (մեկ կամ մի ֆանդակի դասարանություն, եւ այլ), նաեւ հասկալիս դասարանային նոր նշանակումների, ուսիկանության ու

հասարակության, իր հանրային վերահսկողության՝ մեզ համար բոլորովին նոր երեւոյթների եւ ուրիշ առիթներով, սակայն այս ամենում արվեստի գործերը նույնպես գերծ չեն մնում այս արտադրողառնալով անմեղ զոհեր նաեւ չիմացության հետեւանքով: Ահավասիկ՝ ժամանակակից մեր արվեստի լավագույն վարդեսներից մեկի դեռ տեղադրված ստեղծագործության շուրջ ծավալվում են անդասարան, վիրավորական խոսակցություններ՝ արժեգրող, նսեմացող, ստեղծվում է վերաբերմունք, մթնոլորտ: Ցավ ի տրտի մտածում ես՝ ճակատագրի հեղձանք է՝ Արսոյի Կոմիտասը կուլ գնաց սովետական կարծադասիային մտածողության, եւ հանկարծ այս մյուսը նույնպես չդառնա՝ ներկա դասարանայնությունների գոհ...

Չափմաֆշյանի արձանի՝ ներքին մտածումների խոհափոխադասական բեռը կրող ժամանակակից մարդու կերպարային այս արտահայտությունը՝ մեր աչքին ֆիչ անսովոր մեկնաբանությամբ, նորություն է, ձեւամտածողական նոր մակարդակ: Այս գրության շարժառիթն ու նդասակը սա՛ է՝ վերիտեցնելու հանրության հասկալիս երիտասարդ հասկածին, եւ բոլոր նրանց, ովքեր ասոցացում են արձանի գաղափարը 2018-ի ֆայլի հետ,

արվեստի այս գործի մտադրած շարժառիթի, հեղինակի ստեղծագործական ժառանգության, հեղինակի՝ արժեքի՝ նրա միջազգային հեղինակության ու գնահատանքի մասին:

Եվ հարգանք ու խոնարհում՝ արվեստագետի հիշատակին եւ նրա թողած արժեքներին:

Չափմաֆշյանն առաջինն էր սփյուռքի արվեստագետներից, որ 90-ականներին, Հայաստանի անկախության հետեց առաջին տարիներին իր ստեղծագործական ժառանգությունը երկրին նվիրաբերելու առաջարկով հանդես եկավ. բաց նամակը տղազրվեց «Անդրադարձ» թերթում: Թանգարանային տարածք տրամադրելու եւ բազմաֆանակ արձանների տեղափոխումը Կանադայից Հայաստան՝ դեմական մարմինների դասարանությունն ու իրավասությունն է: Մեր մտադրականներից Երվանդ Տեր-Խաչատրյանի ջանքերն այս ուղղությամբ եւ հանդիմանները ժամանակի համադասարանային դասարանային հետ անարդյունք եղան: Խոսուումները՝ Ազգային դասարանային համար առանձին հասկածի, հետագայում իր հասուկ այս նդասակի համար կառուցվելիք շենքի հարկաբաժնի հասկացման, մնացին բանավոր խոսքի մակարդակում:

Հիմա, այսֆան տարիներ անց, երբ վերջապես տեղադրվելու է Արսո Չափմաֆշյանի ֆանդակը՝ «Քայլող մարդու», նոր իշխանություններին արժե հիշեցնել՝ իրականացնելու արվեստագետի ցանկությունը, նրա ստեղծագործական ժառանգությունը Հայաստան տեղափոխելու եւ թանգարանային տարածք տրամադրելու կարեւոր գործը:

Այլապես մեմ ո՞ւմ կան որե՞նք ենք թողնում մեր մեծակության, հոգեւոր արժեքները:

**) Ետեմք՝ Արսոն ընդամենը մեկ կիսանդրի ունի Երեւանում՝ Վահան Թեմեյանի անվան թիվ 92 դրոշմի զավիթում տեղադրված՝ Վ. Թեմեյան բանաստեղծի կիսանդրին, որը ժամանակին նվիրել են Վաչիմզոնից Վարդգես եւ Ռիտա Բալյանները: Ծ.Խ.:*

Հայազգի գիտնականը՝ «Քավլիի» մրցանակակիր

Ամերիկյան հայազգի գիտնական **Արսեն Փաթափությանը** դարձել է այս տարվա «Քավլի» հեղինակավոր գիտական մրցանակի դափնեկիր: Մրցանակը 2008-ին հիմնել է Նորվեգիայի գիտության եւ գրականության ակադեմիան Նորվեգիայի կրթության եւ հետազոտության նախարարության ու «Քավլի» հիմնադրամի հետ համատեղ՝ նորարարական գիտական հետազոտությունների համար: Այն շնորհվում է գիտնականներին ասոլաֆիզիկայի, նանոգիտության եւ նյարդագիտության ոլորտում առաջընթացի համար:

Արսեն Փաթափությանը մոլեկուլային կենսաբան է, նյարդային համակարգի զգայական ազանանային ոլորտի մասնագետ: Նա ծնվել է 1967-ին, Լիբանանում, որդին է սփյուռքահայ գրող Սարգիս Վահագնի եւ Հայկուիի Փաթափությանի: Մինչեւ 1986-ին ԱՄՆ-ում հաստատվելու ասանել է Բեյրութի ամերիկյան համալսարանում: Բակալավրի ասիձանքի է արժանացել Լոս Անջելեսի Կալիֆոռնիայի համալսարանում (1990), այնուհետեւ կենսաբանության դոկտորի ասիձանքի՝ Կալիֆոռնիայի Տեխնոլոգիայի ինստիտուտում: 1996 թվականին հետդոկտորական հետազոտություններ է կատարել Սան Ֆրանցիսկոյի Կալիֆոռնիա համալսարանում: 2000-ից Արսեն Փաթափությանը Լա-Հոյայի (Կալիֆոռնիա) Մրիսիս հետազոտական ինստիտուտի նյարդագիտության դոկտոր է: Արժանացել է ուրիշ գիտական դասարանների: 2014-ին Փաթափությանը դարձել է Հաուարդ Հյուզ բժշկական ինստիտուտի հետազոտող, 2017-ին ընտրվել է Գիտությունների ազգային ակադեմիայի եւ 2020-ին՝ Ամերիկյան արվեստների եւ գիտությունների ամերիկյան ակադեմիայի անդամ: **Ա. Բ.**

ԱՐԾԿԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱՆ

Ջանի Էփրիկյան. «Նոյարս ենք մեր հայկական ծագմամբ ու անուններով»

Հայազգի իսլաացի կոմպոզիտոր և դիրիժոր Ջանի Էփրիկյանը համազոր-ծակցել է երաժշտական բոլոր ժանրերի բազմաթիվ ներկայացուցիչների հետ: Իր «Սրբազան երաժշտություն» ֆիլմայում իրականացրել է սեփական նվագախմբի կազմակերպչական գործիքավորումների ձայնագրությունները: 2015 և 2016 թվականներին Հոլիվուդում արժանացել է «Լոս Անջելեսի երաժշտական մրցանակաբաժնի» մրադեմներին՝ որդես «Տարվա միջազգային արվեստագետ» և գործիքային երաժշտության «Միջազգային երաժշտական արտադրիչ»: 2017-ին շահել է «Լաս Վեգասի լավագույնը» մրցանակը՝ գործիքային երաժշտության համար, իսկ դարձյալ Հոլիվուդում արժանացել է «ակնառու միջազգային դիրիժոր» մրադեմին: 2019 թվականին էլ մրադեմատրվել է «կինոերաժշտության մրցույթի» մրցանակով՝ սլովակյան «Ջուր Աֆրիկայի համար» կարճամետրաժ ֆիլմի երաժշտության համար:

Ջանի Էփրիկյան

վելն ինչդեռ իսլաացի, այնպես էլ այլ երկրներում: Պատճառները տարբեր են, որոնցից ամենակարևորը երաժիշտների՝ մեծ սարածիններով ցրված և մասնավորապես լինելն է: Բացի այդ, նման երաժշտություն ստեղծելու համար անհրաժեշտ է մեծ, հետաքրքիր անկախ ծախսերով նվագախումբ: Բարեբախտաբար, թվային գրադարանների սեխնոլոգիայի շնորհիվ, այսօր հնարավոր է երաժշտություն գրել ձայնային և դինամիկ գերազանց մակարդակով:

-Երկար ժամանակ լսել երաժիշտներ և երաժշտագետներ ահազանգում են դասական երաժշտության ճգնաժամի մասին: Ձեր կարծիքով, որքանով են նրանք ճիշտ:

-Սա մի խնդիր է, որն, ինչդեռ նշեցիք, գոյություն ունի երկար ժամանակ, բայց ինձ թվում է, որ ամբողջ աշխարհում առկա է լայն հասարակության աճող հետաքրքրություն «դասական երաժշտության» և «ժամանակակից դասական երաժշտության» հանդեպ:

-21-րդ դարում շարունակվում են օդերանդներ գրել: Դուք ես բացառություն չեք: Նկատելով ձեր վերջին նախագծերից «Ութերորդ օրը» օդերանդը...

-Այն «ժամանակակից օդերանդ» է, որի վրա ես շարունակում եմ աշխատել: Կազմում ընդգրկված են ասոնոմոնո դերասան, սիմֆոնիկ նվագախումբ, փոքր ռոք խումբ, երգչախումբ և բալետ: Թեման մարդու ուղին է՝ սկզբից ի վեր, և այն վնասը, որը նա հասցրել է երկրագնդին սոցիալապես և էկոլոգիապես՝ իր միակ մոտասակն ունենալով լուսնային ու ուժը՝ այդպիսով մարդկությանը մոտեցնելով անդառնալի աղետին: Սակայն ա-

վարժին փրկություն է հասնում ողջ մարդկությանը: Ես երբևէ աշխատել եմ այս նախագծի վրա, հիմա գրեթե ավարտում եմ: Լինելով լուսնի արևադարձի մեջ և հիմա զգնել մի արևադարձի, որը այն բան կբարձրացնի:

-Կարող եմ ասել, որ ձեր երաժշտական ձևերը ժառանգել եք ձեր հորից՝ Անջելո Էֆրիկյանից, որն առավել հայտնի է Վիվալդիի երաժշտական

-ճիշտ այդպես, դա ինձ համար ընտրեց Վարդան, իսկ իմ փոքր Լուսինայի համար՝ Գայանե անունները: Հորս հայկական անունն էլ Վահան էր: Իսկ մայրս վենետիկի էր՝ Բրունա անունով:

-Ես կարդացել եմ, որ Սուֆիաս Էփրիկյանը ձեր արվեստը է երկրորդ համաշխարհային պատերազմի սարժենտին, զաղափար ունե՞ք, թե ինչու:

-Պատերազմի ժամանակ հայրս էլ մայրս լեռներում դաշտակալ էին, իսկ հորս անունն այն մարդկանց ցուցակում էր, որոնք միջին գնդակահարվելին ֆաշիստների կողմից: Երբ ոստիկանները եկել են տուն՝ հորս ետևից, չեն գտել նրան ու ձերբակալել են Հակոբ դաշտակալ, որը, սակայն, մի ֆանի օր անց ազատվել է:

-Երբ 1949 թվականին Անջելո Էֆրիկյանն իր առաջին համերգներն է ունեցել Միլանում, ժողովրդի հայ համայնքը նրա դասված թեյախմբում է կազմակերպել, որի ընթացքում նա ասել է, որ հոյաք է իր ծագմամբ՝ լինելով արդեն կես հայ: Իսկ նրա ֆառոսը հայ որդին:

-Այսօր թե՛ իմ փոքր, թե՛ ես հոյաք եմ մեր հայկական ծագմամբ ու մեր անուններով: Դժբախտաբար, դա չէր չզանցակցավ հայրիկիս սովորեցնել հայոց լեզուն, ֆանի որ նա ուզում էր, որ իր որդին իսլաացի իրեն զգա ոչ թե զաղափար, այլ իսլաացի՝ միաժամանակ երբեք չժխտելով իր ծագումը: Այդ իսկ դասառնակ մեծի՝ իր թոռները, երբեք չկարողացան սովորել հայոց լեզուն:

-Ծանո՞ք եք հայ երաժշտությանը:

-Այն, ընդհանուր առմամբ, գեղեցիկ երաժշտություն է՝ լի դաշտակալ ու խորհրդով, հիանալի, վառ հնչյուններով:

-Երբեք եղե՞լ եք Հայաստանում: Հիանալի կլինի ձեր հյուրընկալվել՝ ձեր ստեղծագործությունների համերգով ...

-Ես լսել եմ Հայաստանի և ներկայացնել իմ երաժշտությունը: Երկու-երեք տարի առաջ ես գրել եմ «Հիշատակի օրը» երաժշտական գործը՝ նվիրված Հայոց ցեղասպանությանը: Իրականում մտադիր էի հենց այս տարի էլ գալ Հայաստան, ինչը հուսով եմ անել այս սարսափելի համավարակի ավարտից անմիջապես հետո...

Սուֆիաս Էփրիկյան և Լուսինա Ջասոն

ժառանգության վերահայտարարում:

-Այո, դեռ ես ասեմ, որ հայրս՝ Անջելո Էֆրիկյանը, իմ ամենամեծ ուսուցիչն էր կյանքում և երաժշտության մեջ: Ցավով, նա լուրջ վնասվածք էր ստացել, երբ ինձ ամենից լսել էր անհրաժեշտ իր ներկայությունը: Երբ երեխա էի, նա աշխատում էր Վիվալդիի վերահայտարարման ծագրի վրա, և ես մեծացա՝ ընկղմված բարոկկո ու դրամից հետո ստեղծված երաժշտության մեջ: Դա շատ լավ էր երաժշտության շնորհիվ սովորելուց հետո ես բավականին ուսումնասիրել եմ հարմոնիա ու կոմպոզիցիա (ոչ կոմպոզիցիայում) և սկսել եմ նվագախմբի համար գրել յոթամասնականների սկզբից:

-Որքան գիտե՞ք, ձեր լրիվ անունը Ջանի Կլաուդիո Վարդան է: Ենթադրում եմ, որ ձեր դառնալով՝ Սուֆիաս-Հակոբ Էփրիկյանն է թոռներին կոչել հայկական անուններով...

Արաբերեն վավերագրական ֆիլմ՝ «Սկզբում Հայաստանն էր»

Էսսամ Նազին եգիպտացի ֆոտոլուսագրող է, որ մի ֆանի տարի առաջ Հայաստան այցելելով՝ նկարահանումներ էր կատարել և հարցազրույցներ ունեցել: Էսսամը իր ծանոթ եգիպտահայ լուսանկարչից՝ Լեոնիդի էր լսել Հայաստանի և հայ մշակույթի մասին: Նրանից

սացած նվերը՝ խաչքարի մանրամասնակը, իր առաջ բացել էր Հայաստանը բացահայտելու դարձյալները: «Միրո-Սիլեթեր» շաբաթաթերթի մայիսի 23-ի համարում եգիպտացի լուսագրող Մայրա Նազինը շեղեկացնում է, որ նախաժամ համաճարակի սահմանա-

փակումների կիրառումը եգիպտոսում, լուսնային միջոցառում է ժողովրդի կողմից, որի ընթացքում հայ համայնքի ներկայացուցիչների և Հայաստանում հետաքրքրված եգիպտացիների մասնակցությամբ ցուցադրվել է Էսսամ Նազինի 130 րոպե տևողությամբ «Սկզբում Հայաստանն էր» արաբերեն լեզվով փաստագրական ֆիլմը:

Էսսամը Հայաստանում այցելել է բազմաթիվ քաղաքներ՝ Վան, Հանրապետության հրապարակից սկսած մինչև Մայր Հայաստանի արձանը, Ծիծեռնակաբերդ, Սարգսյան, Սեւանա լիճ, Նորադուս, Տաթևի վանք, Եսային: Բացի դրանից, նա հարցազրույցներ է ունեցել ինչդեռ հայերի, այնպես էլ Հայաստանում ապրող փոքրամաս-

նությունների (հրեաների, եգիպտացիների, իրանցիների և այլն) ներկայացուցիչների հետ և արձանագրել, որ բոլորն էլ համերաժիս մթնոլորտում և հավասարի իրավունքով են ապրում Հայաստանում: Էսսամի ֆիլմը բաղկացած է երեք մասից՝ «Խաչքար ստեղծողները», «Կրակի և վարդերի որդիները» և «Վերադարձ և վերածնունդ» խորագրերով: Ֆիլմի վերջում նա խոստովանում է. «Ես թողեցի Հայաստանը ու հեռացա, բայց Հայաստանը

ինձ չթողեց և այնքան ավելի լավ հասկացա իմ ընկեր Լեոնին, որն իր մտածանքից փչացրեց ինձ նվիրել էր հայկական այս խաչքարը: Ես հասկացա, թե ինչու էր նա այդքան հոգաբարձու ինձ հանդեպ: Հայաստանի մասին»:

Ֆիլմի արաբերեն տարբերակի կարելի է ծանոթանալ այցելելով «<https://www.youtube.com/watch?v=7FCQayRav7E&t=27s>» կայքը:

ՄԱՆՈՒԿ ԱՐԱՄՅԱԼ

Տամրնդիանուր հայտարարագրումն առնչվելու է նաև նվազագույն եկամուսներ ունեցողներին

Հիօճում եւ ավելի քան մեկուկես տարի առաջ, ՊԵԿ արդեն նախկին նախագահ **Դավիթ Անանյանը** հայտարարեց, որ իշխանությունը մի շարք լավ բան է նախաձեռնել ժողովրդի համար: Այն է, որ մեր բոլորիս նույնականացման՝ ID փաթեթը դառնալու են կուսակալին փաթեթ եւ ֆաղափաղները գնումներ կատարելու կարող են ստանալ իրենց գնումների 1-3 տոկոսի չափով գումար: Այս նախաձեռնության մանրամասներին ծանոթանալուց հետո միայն դարձավ, թե ինչ է թափանցիկ կառավարության «բարի» նախագիծը, համրնդիանուր հայտարարագրումն արժանանալու էր: Ըստ այդ նախաձեռնության, ՀՀ բոլոր ֆաղափաղները ղեկավարվում են ներկայացման եկամուսների հայտարարագիր եւ իրենց ստացած բոլոր եկամուսներից վճարեն 23 տոկոս եկամտային հարկ: Ըստ արագ այն ստացավ «խոթանքի ներքին հարկեր» անվանումը: Սակայն խնդիր միայն արագանալու և խառնակի մեկնաբանների եւ նրանց Հայաստան ուղարկած գումարները հարկելու մասին չէ, այլ համրնդիանուր հարկային հայտարարագրումն:

Այս նախաձեռնության դեմ հասարակական մեծ դժգոհություն առաջացավ: Դա արդյունքում, վարչապետ Փաշինյանը առժամանակ հեռացրեց այն իրագործելու ժամանակը: Այդ ժամանակ ժողովուրդը մեկի ժամանակ, նա միայն հերքեց, որ նման գաղափար կա, աղա առաջ, որ դա ընդամենը գաղափար է, որը ընդամենը ինքնակազմ է եւ որ կառավարության ընդունած որոշումը անփոփոխ չի կարող լինել: Սակայն գլխավոր մտահոգությունը նա ոչ թե հերքեց, այլ դառնալով, հետեյալն ասելով. «Սա դեռ չի նշանակում, որ ով հայտարարագիր ներկայացնի, ղեկավարվում է հարկով: Բազմաթիվ երկրների հետ մեծ ունեւն կրկնակի հարկումը բացառող օրենք, հիմա բոլորի հետ ենք ցանկանում ունեւնալ, որ մեր ֆաղափաղները կրկնակի չհարկվեն»:

Առաջինը՝ դեռ այն ժամանակ վարչապետի ղեկավարությամբ չհերքեց համրնդիանուր հայտարարագրում մտնելու գաղափարի առկայությունը: Մեծ սեսանք, որ հիմա այն կրկին առաջ է փոխվել: Այն ժամանակ սոցիալական քննարկումներ եւ այս նախաձեռնության շուրջ բարձրացած աղմուկը խիստ անցանկալի էր:

Երկրորդ, համրնդիանուր հայտարարագրումն ընդունելու է որեւէ անձի նկատմամբ ֆաղափաղի ճնշումներ գործադրելու լայն հնարավորություն եւ ոչ ոք դրանից չի կարող փախչել: Նույն այն ժամանակ ասում էր ՊԵԿ նախագահը՝ անկախ նրանից ID փաթեթը կցանկանա կուսակալի թե ոչ, հայտարարագրում ներկայացնելու եւ:

Երրորդ, վարչապետի ղեկավարությամբ հերքում էր միայն մասնավոր փոխանցումների կրկնակի հարկման հնարավորությունը, դրանով իսկ հաստատելով, որ դրանք այդուհանդերձ, հարկվելու են: Եթե օրինակ Ռուսաստանում բարձր կենսաթոշակ ստացող ՀՀ ֆաղափաղները գումար է ուղարկում իր հարազատին այստեղ, աղա դա հարկվելու է, եթե օրինակ գործարարին եւ Ռուսաստանում չգրանցված աշխատանք կատարած ՀՀ ֆաղափաղները գումար փոխանցի այստեղ, դա հարկվելու է:

Եվ ահա առանց դատարանի որոշման գույքի բռնագանձումից, բանկային գաղտնիքի բացահայտումից, գույքահարկի բազմակի բարձրացումից հետո, կորոնավիրուսի մուլտիպլիկացիայի, սննդամթերքի ճգնաժամի խորացման, սոցիալական վիճակի աղետալի անկման դայմաններում վարչապետ Փաշինյանը որոշել է կյանքի կոչել իր այս՝ ըստ էության մարդկանց գրգռանքը մտնելու գաղափարը:

Ընդ որում, այս անգամ անհնար է դա բացատրել «ունեւորներին հարկելու» կամ «թախանքի հետ բերելու» արդարացումներով: Բանն այն է, որ «Հայաստանի ծառայության մասին» դեռեւս 2011 թ.

ին ընդունված օրենքով արդեն իսկ սահմանված են «Բարձրաստիճան ղեկավարները եւ նրանց փոխկառավարողները անձանց գույքի եւ եկամուսների հայտարարագրումն ղեկավարողները (հոդված 32)»: **Չեղարկվող համրնդիանուր հայտարարագրումը վերաբերելու է մնացած բոլորին: Այսինքն, նրանց ովքեր, չունեն չհայտարարագրված թանկ գույք կամ բարձր եկամուսներ՝ սոցիալապես անաղաղակ կամ նվազագույն եկամուսներով ամբողջներին:**

Եկամուսների մասին հայտարարագիր ղեկավարվում է ներկայացման, օրինակ գործարարին աշխատանք կատարող անձի՝ ժողովուրդ, ներկարարներ, արհեստավորներ, անհատական շափի վարողներ, անհատական բեռնափոխադրում իրականացնողներ ու բեռնակիրներ, այս կամ այն առարկայի մասնավոր դասեր սկզբներ, ծրագրային եւ այլ համակարգային ղեկավարներ ճանից կատարողներ, հուշանվերներ ղարտասողներ, անգամ հարկումից ազատված գյուղատնտեսության մեջ զբաղվածներ եւ այլն: Նրանց բոլորի եկամուսների մասին իշխանությունը արդեն ժողովարկված է լինելու եւ եթե հանկարծ կատարեն մի ծախս, որը կարող է արատավոր թվալ, նրանք անմիջապես հայտնվելու են հարկային մասնակցի սակ: Առավել եւս, եթե որեւէ մեկը փորձի հակաիշխանական ծրագրեր արտահայտել կամ գործողություններ կատարել, աղա նա հայտարարագրած եկամուսներն անմիջապես կդառնան ղեկավար համադասարան գործողության ղարտաս: **Այսինքն, այս նախաձեռնությունը նաև ֆաղափաղներին հետադարձումների համար հիմք է ստեղծում:**

Ինչ մնում է այս օրենքի սկզբնական անվանմանը՝ «խոթանքի ներքին հարկեր», աղա առնվազն անհեթեթ է, երբ այլ ղեկավարներում աշխատած եւ հարազատների փոխանցած գումարը մեր կառավարությունը ցանկանում է հարկել: Եթե օրինակ 2019 թ.-ին Հայաստան իրենց

հարազատներին ուղարկված գրեթե 2 մլրդ դոլարը հարկվել 23 տոկոս եկամտային հարկով, աղա դա կկազմեր մոտ 460 մլրդ դոլար:

Ներկա ճգնաժամային վիճակում այլ երկրից իրենց հարազատներին օգնողներին եւ մեր ղեկավարող սոցիալական բեռը փաստացի թեթևացնողներին աջակցելու եւ խրախուսելու փոխարեն, կառավարությունը փաստորեն ցանկանում է նրանցից գումարներ գանձել: Չեղարկված է՝ ինչն է: Գուցե դժվարացել է ղեկավարող բարձրաստիճան ղեկավարներին եւ ղեկավար համակարգին առաջադասական ղարտեւալճարներ սրամարտելը, եւ այդ հարցը վարչապետը ցանկանում է լուծել դրանում ամբողջ մեր հայրենակիցների հաշվին:

Թե ինչպիսին կլինեն այս նախաձեռնության կյանքի կոչման հետեւանմանը, գուցե վարչապետին ու նրա կառավարությանն այնքան էլ չի հետաքրքրում: Մինչդեռ, դրանք բացասական կլինեն մի շարք առումներով:

1. Մարդիկ կսկսեն գումարներ ուղարկել, օրգանցելով բանկերը: Դա կվճարի եւ կորուստներ կդատարարի բանկային համակարգին:
 2. Մասնավոր փոխանցումները կսկսեն նվազել: Ինչը նշանակում է, որ կնվազեն Հայաստան մտնող գումարները, ինչն էլ կմղասի սննդամթերքի անկման խորացմանը:
 3. Ի վերջո, եթե համրնդիանուր հայտարարագրումը կյանքի կոչվի, արտերկրում ավելի բարեմուտային վիճակում գտնվողները Հայաստանում բնակվող իրենց հարազատներին կստանան այն երկիր, որտեղ բնակվում եւ աշխատում են: Այսինքն, սա նաև կխթանի արագադարձը:
- Հույս չունենք, որ այս ամենը կառավարությունը հաշվի կառնի եւ հետ կկանգնի հերթական վստահավոր եւ վնասարար նախագծից: Ներկայիս կառավարության ղեկավարը սեւեռված մտքից հետ չի կանգնում:

Ով երբեւէ եղել է Արցախի Հանրապետության Զառաթաղի օրգանի Բերձոր ֆաղափի թիվ 1 Վահան Թեֆեյանի անվան միջնակարգ դպրոցում, նկատած կլինի ֆաղափի հրապարակից 250 ասփճաններով դեղի վեր սանող դպրոցի անհրապույր, կոտրված ասփճանները:

Դպրոցի աշակերտներն ու ուսուցիչները ամեն օր աւանա անձրեւին եւ ձմռան ցրտին հաղթահարելով 250 ասփճան հասնում էին դպրոց՝ մասնակցելու դասերին :

Շուրջ 30 եւ ավելի տարիներ չէին նորոգվել դպրոցի դասարաններն ու դպրոց սանող ասփճանները :

Վերջին երկուսուկես տարիների ընթացքում Թեֆեյանական մեծ ընտանիքի անդամներն եւ համակիրներն ջանքերով,

Բերձորի Վահան Թեֆեյանի անվան միջնակարգ դպրոց սանող ասփճաններն այժմ ավելի հարմարավետ են եւ գունազեղ

Նրանց կամավոր ցանկությամբ եւ բարեսրությամբ վերանորոգվեցին դպրոցի 1-ին եւ 2-րդ հարկերի բոլոր դասարանները, Արցախի կառավարության կողմից նորոգվեց դպրոցի սանիտար եւ բարեկարգվեց ճանապարհը:

Եվ ահա վերջերս ընդունված «Awesome» միջազգային հիմնադրամի արցախյան մասնաճյուղի մի խումբ երազողների ստեղծագործ մտքի եւ ջանքերի իրականություն դարձավ նաև ֆաղափից դպրոց սանող ասփճանների վերանորոգումը:

Չեղարկված մտքով նորոգման նախաձեռնողական խմբի ստեղծագործական

միտքն էր, ամեն ասփճան ունի իր՝ ուղեծր, ասելիք, հորդոր, հիշեցումն ու դաստիարակչական միտքը (սես ստրեւ կցված լուսանկարները):

Նախաձեռնող խումբը իրականություն դարձրեց իր ծրագիրը, գունեղ ու իր գործուն մասնակցությամբ հաճելի դարձրեց դպրոցի ճամփան...

Խորին ընդհանրություն այս նախագծում ընդգրկված բոլոր անձանց: **Միացյալ Նահանգների եւ Կանադայի ԹՄՍ հայաստանյան ներկայացուցչության սնորհն՝**

ՊԱՅՆԵ ՄՈՒԲԱԳՅԱՆ

Բոլթոնը սկսում է վրեժ լուծել Թրամփից

Ինչդեռ հաղորդում է The Washington Post թերթը, ԱՄՆ նախագահի Ազգային անվտանգության գծով նախկին օգնական Ջոն Բոլթոնը մտադիր է հունիսի վերջերին լույս ընծայել իր հուշագրությունները: Ինչդեռ գրում է փորձագետ **Սասնիսյակ Տարասովը**, այստեղ ի հայտ է գալիս հավասարում մի ֆանի սյուժեներով, որոնք նախկինում հայտնի չեն եղել լայն հանրությանը:

Առաջին, ամերիկյան The Hill հրատարակության սյալներով, սկզբնական շրջանում նախագահը Բոլթոնին դիտարկել է որդեղ աղաթաղ մեծաբանությամբ, բայց ի վերջո այդ դաժանամտությունները սկսեցին փայտանալ: Բոլթոնը անցյալում աշխատել է նախագահ Ջորջ Բուշ կրտսերի վարչակազմում, եղել է ՄԱԿ-ում ԱՄՆ-ի մեծակամ ներկայացուցիչը եւ մեծաբանության օգնականը: Այս թե ինչու նրա դաժանամտությունը համարվեց «Պոմպոնի աղաթաղության հաղթանակ հանուն Թրամփի վրա ազդեցության»:

Երկրորդ սյուժե: Բոլթոնի դաժանամտությունը սեղի ունեցավ 2019 թ. սեպտեմբերին, իսկ արդեն դեկտեմբերին ի հայտ եկան հաղորդումներ այն մասին, որ The New York Times-ը ստացել է նրա հուշագրությունների սեւագիրը, որտեղ մանրամասն փնտրվում են ԱՄՆ արտաքին քաղաքականության հետ կապված մի շարք հարցեր, ներառյալ հարաբերությունները Ուկրաինայի, Իրանի, Վենեսուելայի եւ ԿԺԴՀ-ի հետ: 592 էջից բաղկացած ձեռագիրը կոչվում է «Սենյակ, որտեղ դա սեղի ունեցավ. Սոփիսակ սան հուշագրություն» (The Room Where It Happened: A

White House Memoir): Ինչդեռ ընդունված է նման դեմոստրացիան, հուշագրությունը Սոփիսակ սոն ուղարկվեց մեծակամ գաղտնիքի առկայությունը ստուգելու համար: 2020 թվականի հունվարի 23-ին Ազգային անվտանգության խորհուրդը Բոլթոնին սեղեկացրեց, որ նրա ձեռագիրը «դաժանամտ է մեծակամ գաղտնիքի հանդիսացող մյուսեր, ուսի չի կարող հրատարակվել ներկայիս սեւով»:

Իսկ փողարկված դաժանագիրը կարող է լինել այն, որ նախագահ Թրամփը չէր ուզեցազ գիրքը հրատարակված ժամանակ նախքան ճյուղերի 3-ի նախագահական

ընտրությունները: Բայց Բոլթոնի փաստաթուղթը կարծում են, որ գրի լույսընծայումը հեղինակի եւ հրատարակչության համար կադառիկ կոմերցիոն հաջողություն, մինչդեռ ընտրություններից հետո հրատարակվելու դեմքում ընթերցողների շրջանակը կսահմանափակվի փորձագետների փոքր խմբով:

Մինչ Ազգային անվտանգության խորհուրդը փնտրություն է անցկացնում, ձեռագիրը հայտնվել է լրագրողների ձեռքին: Բոլթոնը ղեկավար է, որ ինքն այստեղ կադ չունի եւ սեւագիրն ընդամենը փոխանցել է ԱՄՆ-ին, ինչդեռ որ դաժանագիր են անել մեծակամ գաղտնիքի առնչվող բոլոր ամերիկացի մեծառաջադրողները:

Երրորդ սյուժե: Հայաստանը, որ Բոլթոնը եւ Թրամփը սուր սահմանափակումներ ունեն կարելու միջազգային խնդիրների առնչությամբ: Բայց սարսիհակությունն այն է, որ դիտարկման առումով փոխվել է նախագահը, այլ ոչ թե խորհրդակցանք, որին հետ սկսեցին վերագրել Հյուսիսային Կորեայում, Սիրիայում եւ Աֆղանստանում ամերիկյան քաղաքականության բարդությունները, Վաշինգտոնի եւ Թեհրանի փոխհարաբերություն-

ների լարվածության խորացումը: Այս առումով հուշագրությունը թերեւս կարող է հստակություն մտցնել ԱՄՆ-ի արտաքին քաղաքականության որոշ ուղղությունների մեջ, մասնավորապես Մեքսիկոյի Արեւելում: Թեկուզ այն դաժանագիր, որ Թրամփի դիրքորոշումները հաճախ թափանցում կամ փողարկվում են:

Օրինակ՝ Իրանի հարցում նախագահը կարծես թե դուռը բաց է թողնում բանակցությունների համար, բայց մյուս կողմից համասարած դաժանագիրներ են: Կան սեղեկություններ, որոնց համաձայն Բիարիցում G7-ի համադրման ժամանակ Պոմպոնը իր նախադասությամբ էր Թրամփի եւ Իրանի արտաքինաքաղաքականության մասին զարհիփ հանդիպում, բայց դրան խանգարել էր Բոլթոնը՝ նախադաս սեղեկություններ ստանալով Իսրայելի հետախուզությունից: Հետաքրքիր է, որ հետագայում Ջարիֆը ոչ թե նախագահ Թրամփին, այլ խորհրդակցանք էր մեղադրել երկկողմ հարաբերություններում լարվածության խորացման համար:

The Washington Post-ի սեղեկությունների համաձայն, Բոլթոնը ամեն դեմքում մտադիր է լույս ընծայել իր գիրքը եւ հեռուստալիներին մի շարք հարցազրույցներ տալ դրա գովազդման համար:

ԱՐԵՎԻԿԱ ԲԵՇԵՑԱՆ

Կոլին Փաուելը «Թրամփը քշվել-հեռացել է Սահմանադրությունից»

Մ. Նահանգների նախկին դաժանագրողը՝ գեներալ Կոլին Փաուելը կիրակի օրը CNN-ին քննարկեց հարցազրույցում, դաժանագրությունները լրագրող **Ջեյմ Թեփլըրի** հարցին՝ հայտարարեց, որ նախագահ Դոնալդ Թրամփը «փշվել-հեռացել է Սահմանադրությունից»: Այդպիսով, փաստորեն, Փաուելը այդ հայտարարությամբ մեծաքանակ ցուցակ նախկին այն բարձրաստիճան գիմնականների, որոնք նշականության կողմից Ջորջ Ֆլոյդի դաժան սպանությանը հետեւած լայնածավալ բողոքի ցույցերի նկատմամբ խստորեն փնտրվեցին ու ցարունակում են փնտրվել երկրի նախագահի հակազդեցությունը: «Մենք ունենք Սահմանադրություն, որին մեք է հետեւում, մինչդեռ Թրամփը հեռացել-խոստովել է նրանից», ասաց Ջորջ Բ. Բուշի ժամանակ դաժանագրողի դաժան վարած հանրապետական սեւանոր գեներալը: Նա հայտարարեց, որ ինքը հողար է նախկին բարձրաստիճան գիմնականների, ծովակալների եւ դիվանագետների կեցվածքով, որոնք խստորեն դաժանագրում են նախագահի վերաբերմունքը բողոքի ցույցերի նկատմամբ: Թրամփին անդամակցություն են միջազգային դաժան (մերժված, իրավազուրկ)»:

Նա ավելացրեց նաեւ, որ Թրամփը «վիրավորում է բոլոր նրանց, ովքեր համարձակվում են խոսել իր դեմ»:

«Դա ցույց է տալիս, որ Թրամփը եւ մեր երկրի համար», եզրափակեց նա:

Ավելացնելով նաեւ, որ միեւնոյն հարցազրույցում Կոլին Փաուելը հայտարարեց, որ նախագահական առաջիկա ընտրություններում փշարկելու է դեմոկրատ Ջո Բայդենի օգտին, ինչդեռ որ նախորդ ընտրություններում փշարկել էր հոգու Յիլարի Բլինքոնին: Ի դեմք, Հանրապետական կուսակցության անդամ, նախկին դաժանագրող առաջին դեմքեր, ինչդեռ նախագահ Ջորջ Բուշ կրտսերը եւ սեւանոր Միք Ռոմնին ասել են, որ առաջիկա ընտրություններում չեն աջակցելու Թրամփին:

Մյուս կողմից, օգտվելով այն հանգամանից, որ մի շարք «փոխ-նա» հանրապետականներ չեն աջակցելու գործող նախագահի վերընտրությանը, նախագահական թեկնածու Ջո Բայդենի նախընտրական ձայնարկում մասնակցում են ստեղծել «Հանրապետականներ՝ Բայդենի համար» ցարում:

Իր հերթին, ԱՄՆ դաժանագրողության նախկին քաղաքական **Ջիմ Սաթիսը**, որը 2018-ին հրատարակել էր Թրամփի կառավարությունից՝ նախագահի սիրական քաղաքականությանը անհամաձայն լինելու դաժանագրում եւ որը ցույց էր տալիս կողմնակիցներ ունի թե՛ հանրապետական, թե՛ դեմոկրատական ձայնարկներում, «Նյու Յորք Թայմս» թերթում գրում է. «Դոնալդ Թրամփը առաջին նախագահն է իմ կյանքում, որը չի փորձում միավորել ամերիկացի ժողովրդին, նույնիսկ չի ձգտում անել դա: Մենք կարող ենք միավորվել առանց նրա, հենվելով մեր քաղաքականության հասարակության ներքին վրա: Դա հեշտ չի լինի, ինչդեռ անցնող օրերը ցույց են տալիս, սակայն այդ առումով մենք դաժան ենք մեր համադրականներին, մեր նախորդ սերունդներին, որոնք արյուն են թափել դաժանագրում եւ համար մեր խոսումը, եւ մեր երեխաներին:

Բարձրաստիճան պաշտոնյաների գործունեությունը թիթեռի կյանք ունի. կառավարությունը լճացման մեջ է գտնվում

ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒԼՈՒՄՅԱՆ

Սովորաբար մեծակամ համակարգի կառավարման մեջ ձգնաժամ սկսվում է այն ժամանակ, երբ հաջողաբար աշխատանքից ազատված-հեռացվում կամ հրաժարական են տալիս բարձրաստիճան դաժանագրողները: Չմայած՝ ըստ որոշ ղեկավարների, այդ երեւոյթը ոչ թե ձգնաժամի դաժանագրում է, այլ՝ հետեւում աշխատանք: Ինչպէս, դաժանագրող բուն ասելիքն է. Նիկոլ Փաշինյանի կառավարությունն արդեն վաղուց գտնվում է ձգնաժամի մեջ եւ այդ ձգնաժամի հրոկարակն արձակել են նախկին նախկին-դաժանագրող **Վալերի Օսիպյանը** ու ԱԼԸ նախկին դաժանագրող **Արթուր Վանեցյանը**՝ անցյալ արված սեղեկներին գրած աշխատանքից ազատման դիմումներով: Դեռ այն ժամանակ քաղաքագետները հստակ արձանագրեցին, որ գործող կառավարությունը լճացում է: Այդ գործընթացի նախակարգում էր Արդարադատության նախկին նախարար **Արսակ Չեյնալյանը**, որը դաժանագրող չգանկարալով մտնել Սասնիկյան կոմպլեքսայի վալեցման եւ դաժանագրող համակարգի փոփոխման անհետանկար եւ վստահալոր, ոչինչ չխոսազող զարգացումների մեջ եւ հրաժարականի դիմում ներկայացրեց:

Իհարկե, իշխանական եւ մերձիշխանական մամուլն սկսեց հակադարձել՝ ֆար ու ցեխ մեքելով Օսիպյանի ու Վանեցյանի վրա եւ ղեկավարելով, որ նրանք գեղնի են գցել իրենց ուսադիրները: Գուցե ոմանք հավաս ընծայելին այդ հայտարարություններին, եթե հրաժարականներն ու հրաժարեցումները դաժանագրող բնույթ ձեռք չբերել են չարունակվելին... մինչ օրս:

Այս ցանկն անբողոքական չէ, իհարկե, այստեղ նշված են միայն դաժանագրող բարձրաստիճան դաժանագրողների անունները, որոնք հրաժարվել կամ հեռացվել են աշխատանքից, հիշեցնելով միայն վերջին վեց ամիսներին սեղի ունեցածները: Իսկ թե որքան, թող ներկայ ասել, մանր ու միջին հրաժարականներ են եղել, դժվար է հաշվել: Դա խոսում է այն մասին, որ Փաշինյանն ընդունակ չէ դեկավարել՝ զիջումների գնալով, եւ զիջումների գնալով՝ դեկավարել: Վերջին ամիսներին լուրեր են դրսևում նաեւ փոխվարչապետ **Տիգրան Ավինյանի**, ԱԺ նախագահ **Արարատ Միրզոյանի** ու եւս մի ֆանի այլ դաժանագրողների լարված հարաբերությունների մասին վարչապետի հետ: Տարածվող խոսակցությունների համաձայն՝ վերջինս լուրջ բախում է ունեցել նրանց հետ, որի դաժանագրող առաջիկայում սղասվում է նաեւ նրանց հրաժարականը:

Սովեթի ժամանակ այս երեւոյթը կոչվում էր «կարերի հոսունություն», եւ համարվում էր սլալ կազմակերպության կամ ձեռնարկության վստահողությունն օժան՝ արժանի կենսկոմի կրուկ միջամտության...

«ԱԶԳ» ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
 Հրատարակության ԻԹ Տարի
 Հիմնադիր եւ հրատարակիչ «ԱԶԳ ՕՐԱԹԵՐԹ» ՍՊԸ
 Երեւան 0010, Հանրապետության 47
 e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com
 www.azg.am

Գլխավոր խմբագիր
 ՅՎԿՈՒՄ ԱՐԵՏԻԵՆՆԻ հեռ. 060 271117
 Հաշվապահուհի (գովազդ) հեռ. 582960,
 060 271112

Համակարգչ. ծառայություն հեռ. 060 271115
Շուրջօրեայ լրատվական ծառայություն
 հեռ. 060 271114, 010 529353
 Համակարգչային ցարումով «Ազգ» թերթի